BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI BADIIY MATN USTIDA ISHLASH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O‘RGATISH

Valijonova Tursunoy G‘anijon qizi
GulDPI “Boshlangich ta’lim” yonalishi 3-kurs talabasi
Zilola Xojimurotova Muhiddin qizi
GulDPI “Boshlangich ta’lim” yonalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini badiiy matnlar ustida ishlash orqali mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish metodlari yoritilgan. Badiiy matn ustida ishlashning nafaqat bolalarning tahliliy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda, balki ularning mustaqil qaror qabul qilish, o‘z fikrini ifoda etish hamda mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishdagi o‘rnini tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada badiiy matn tahlili jarayonida qo‘llaniladigan samarali metod va texnikalar haqida batafsil ma'lumot berilgan. O‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda matn bilan ishlashni qiziqarli va tushunarli usullar yordamida tashkil etish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, badiiy matn, mustaqil fikrlash, tahlil qilish, pedagogika, o‘quvchilar rivojlanishi, tanqidiy fikrlash, o‘quv metodlari, o‘qitish usullari, ta'lim texnikalari.

Abstract: this article covers methods for the formation of independent thinking skills of Primary School students by working on artistic texts. The role of working on an artistic text is analyzed not only in the development of children's analytical and critical thinking skills, but also in their ability to make independent decisions, express their own opinion and improve logical thinking skills. The article also details the effective techniques and techniques used in the process of artistic text analysis. Recommendations have been made to organize work with the text using interesting and understandable methods, taking into account the age characteristics of readers.

Keywords: primary grade, literary text, independent thinking, analysis, pedagogy, student development, critical thinking, teaching methods, teaching methods, teaching techniques.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun mustaqil fikrlashni rivojlantirish juda muhim, chunki bu yoshda asosiy o‘quv ko‘nikmalari shakllanadi va o‘quvchilarning aqliy salohiyati rivojlanishining negizlari yaratiladi. Badiiy matn ustida ishlash orqali bolalarda tahliliy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin. Bu jarayon faqatgina matnni o‘qib, mazmunini anglab yetishdan iborat bo‘lmay, balki o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga, o‘z qarashlarini ifoda etishga va o‘qilganlardan kelib chiqib xulosa chiqarishga o‘rgatishni ham o‘z ichiga oladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun badiiy matnning ahamiyati. Badiiy matn o‘quvchilarga qahramonlar xarakteri, voqealar rivoji va muallifning o‘ziga xos yondashuvini tushunish imkonini beradi. Matn mazmunini tahlil qilish jarayonida o‘quvchilar voqealar zanjirini kuzatib, turli nuqtai nazarlarni ko‘rib chiqadilar. Bu esa ularni chuqurroq fikrlashga, voqealarga o‘z munosabatini bildirishga undaydi. Shu orqali ular o‘zlarining hayotiy tajribalarini kengaytiradilar va mustaqil qarash shakllantirishni o‘rganadilar.

Badiiy matn ustida ishlash metodlari:

1. Savol-javob usuli: Matnni o‘qib chiqqach, o‘quvchilarga mazmunni anglash va tahlil qilish uchun savollar beriladi. Savollar yordamida matndagi voqealar, qahramonlarning xatti-harakati va muallifning niyati haqida o‘ylashga undaladi.
2. Munozara: O‘quvchilarni kichik guruhlarga bo‘lib, muhokama qilish imkonini yaratish. Bu usul ularning muloqot qobiliyatini rivojlantiradi, o‘z fikrlarini boshqalar bilan baham ko‘rish imkonini beradi va turli fikrlarni eshitib, o‘z nuqtai nazarlarini boyitishga yordam beradi.
3. Rol o‘ynash (dramatizatsiya): O‘quvchilar matn qahramonlarining obraziga kirib, ularning xatti-harakatlarini sahnalashtiradilar. Bu usul orqali ular qahramonlarning xarakteri va motivlarini chuqurroq tushunadilar, voqealarga nisbatan o‘z qarashlarini shakllantiradilar.
4. Matn davom ettirish: O‘quvchilarga o‘qilgan matn asosida voqealarni davom ettirish yoki yangi sahna yaratish topshirig‘i beriladi. Bu usul bolalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi va ularga voqealarning mantiqiy oqimini tushunish imkonini beradi.
5. Kompyuter va multimedia texnologiyalaridan foydalanish: Animatsiyalar va multimedialar yordamida matn voqealarini jonlantirish bolalarning qiziqishini oshiradi, vizual tasvirlar orqali o‘qilganlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Mustaqil fikrlashni rivojlantirish natijalari. Badiiy matn ustida ishlash natijasida o‘quvchilar bir qator ko‘nikmalarga ega bo‘ladilar:

- tahliliy fikrlash: Matndagi asosiy fikrlarni aniqlash va xulosalar chiqarish ko‘nikmalari rivojlanadi.

• tanqidiy fikrlash: Qahramonlarning xatti-harakatlarini baholash, voqealarga o‘z nuqtai nazari bilan yondashish qobiliyati shakllanadi.

• mantiqiy xulosa chiqarish: Voqealar zanjirini mantiqan tahlil qilib, davom ettirish ko‘nikmasi paydo bo‘ladi.

• ijodiy fikrlash: Matn asosida yangi g‘oyalar yaratish, voqealarni boshqacha tugatish yoki rivojlantirish orqali ijodiy qobiliyat shakllanadi.

Xulosa. Badiiy matn ustida ishlash boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini mustaqil fikrlashga o‘rgatishda samarali vositalardan biridir. Bu jarayon orqali o‘quvchilar nafaqat o‘qish va tushunish, balki o‘qilgan matnga nisbatan o‘z fikrlarini bildirishi, tahlil qilish va ijodiy yondashish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Ta’lim jarayonida badiiy matndan foydalanish, o‘qituvchilarga o‘quvchilarni ijodkor, tahlil qiluvchi va tanqidiy fikrlovchi shaxslar sifatida tarbiyalashda katta yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov, A. (2018). Boshlang‘ich sinflarda badiiy matn bilan ishlash metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.

2. Abdullaeva, Z. (2019). Badiiy matn va ijodiy fikrlash. Pedagogik mahorat jurnali, 4(2), 47-51.

3. Rafiqova, M. (2020). Boshlang‘ich ta'limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari. Toshkent: Talim texnologiyalari instituti.

4. Niyozov, A. (2017). O‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish. Pedagogika va psixologiya fanlari ilmiy jurnal, 3(5), 33-39.

5. Mamatqulov, O. (2021). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini tanqidiy fikrlashga o‘rgatish. O‘zbekiston pedagogik nashriyoti.